

VERDAGUER, ELS GÜELL I GAUDÍ

Joan BASSEGODA i NONELL

Prou coneguda és la relació de mossèn Cinto amb el marquès de Comillas, tant amb el primer marquès, Antoni López i López com amb el segon, Claudi López i Bru. El cunyat d'aquest era Eusebi Güell i Bacigalupi, qui també mantingué relació amb Verdaguer, relació en què prengué part l'arquitecte Antoni Gaudí i Cornet.

Els Güell tenien a les Corts de Sarrià una extensa finca formada amb la unió dels terrenys agrícoles de tres masies: Can Feliu, can Baldiró i Can Cuyàs de la Ricra. Les dues primeres foren adquirides pel senyor Joan Güell i Ferrer, pare d'Eusebi Güell, i la tercera per aquest, l'any 1883. La finca era formada per un conjunt de més de 30 hectàrees i es completava amb una altra finca més avall, la Torre Rodona, que avui resta darrera l'Hotel Princesa Sofia, i amb altres de situades en el vessant de la muntanya de Sant Pere Màrtir, com can Canals i la Font del Lleó. La finca Güell pròpiament dita limitava a la part alta amb el límit de les Corts i Sarrià en el camí de la Torre Marina, a Llevant, amb una derivació de la riera Blanca, suara avinguda de Pedralbes, a Ponent, amb finques pròximes al límit del terme, i a migjorn, amb el cementiri de Les Corts.

A la part de dalt hi havia la casa d'estiueig del senyor Güell, que d'ençà de 1924, i molt ampliada i canviada, va ser el palau reial de Pedralbes. Aquesta casa va ser restaurada per al senyor Joan Güell per l'arquitecte Joan Martorell i Montells seguint un estil molt francès del segle XIX. També hi bastí una capella en el jardí. Aquesta capella, que malgrat trobar-se dins la finca tenia caràcter públic, era d'estil neogòtic i en ella hi celebrà missa mantes vegades el P. Miquel d'Esplugues, biògraf de Güell i frare dels caputxins de Sarrià. Resten algunes fotografies de la casa tal com era, per fora i per dins, abans de les reformes de 1919 a 1924, i també de la capella que va ser més tard enderrocada.

Eusebi Güell, després de comprar Can Cuyàs de la Riera, encarregà a Gaudí un seguit d'obres de millora a tota la finca. La casa i el parc tenien un aspecte solemne amb abundor de grans arbres: pins, xiprers, plàtans, oms, alzines i garrofers, ultra les palmeres i els margallons, però no tenia unes entrades dignes. Gaudí s'encarregà de construir la paret de tanca i tres portes. La més important era al capdavant de la carretera particular Güell que, des del final de la de Sarrià a Can Gironella, menava a la finca o, com aleshores deien, la *tenuta* Güell.

Altres intervencions de Gaudí foren un badalot d'escla i diverses

xemeneies al terrat de la casa, desaparegudes arran de la reforma de 1924; dos umbracles, un d'arcs catenàrics de ferro, existent encara, i un altre d'arcs fets amb feixos de canyes, que s'ha perdut, del qual, però, en resten dues fotografies que en mostren l'originalíssim aspecte de volta.

Va fer un picador de cavalls de sella que s'ha perdut i només és conegut per una fotografia de 1893; un quiosc que estigué l'estiu de 1881 al parc del palau de Comillas en ocasió de la visita d'Alfons XII i que després es muntà molt a prop de la porta d'entrada principal a la finca; un graciós mirador damunt la tanca de mamposteria, també perdut, encara que en resten dues fotografies, i dues fonts, l'una dedicada a Santa Eulàlia, que sembla que estigué a prop de l'actual monument als morts de la guerra, i una altra molt a la vora de la casa que s'ha conservat, malgrat haver estat amagada durant anys dintre d'un bosquet de bambús i coberta d'esbarzers i heures. Quan Nicolau Maria Rubió i Tudurí arranjà el jardí del palau reial no trobà aquesta font que ha estat recuperada després que, el 1983, la trobés l'arquitecte Ignasi Serra i Goday.

La relació de Verdaguer amb la finca Güell

La presència física de Verdaguer a la finca Güell és coneguda a través de les afirmacions del propi poeta.

En un exemplar de *Lo somni de Sant Joan Verdaguer* escriví una dedicatòria al matrimoni Güell en la qual es pot llegir: «Recort de la capella entre les branques on nia el rossinyol». La dedicatòria és al costat de la capella neogòtica projectada per Joan Martorell i construïda pel paleta Josep Pardo Casanovas, de Sarrià, que va fer també el Parc Güell.

En un exemplar de *Canigó*, que igual com el referit més amunt i juntament amb les quartilles originals del poema de Verdaguer en honor del casament de Claudi López i Bru amb Maria Garzón i Berrie el 19 de març de 1881 són a la biblioteca del senyor Eusebi Güell i Jover, actual vescomte de Güell, hi ha una altra dedicatòria autògrafa de Verdaguer que al·ludeix la casa de les Corts tot dient: «A la Sra. donya Isabel López de Güell, amable mestressa de la torre Satalia, on foren escrites algunes d'aquestes pàgines, son afectíssim en Crist, Jacinto Verdaguer, pvere.» En el llibre hi ha la fotografia de la casa amb el següent peu: «Torre Güell, batejada Satalia per mossèn Cinto».

Cal aclarir que Satalia, Satalieh o Adàlia és una ciutat de l'Àsia Menor, en el golf d'Adàlia a la Pamphília, famosa pels seus horts de tarongers.

Tot això vol dir una estreta relació entre el poeta i el mecenes, el qual sufragà personalment l'edició dels dos volums i permeté a Verdaguer residir a la finca Güell i escriure en la tranquil·litat idil·lica del lloc. Encara hi ha però més lligams entre tots dos. L'al·lusió a Satalia és força interessant, puix que Verdaguer estigué sempre obsesionat pels tarongers, sobretot sota el punt de vista mitològic. Quan va cantar la seva primera missa s'adreçà per carta a Manuel Milà i Fontanals, el 2 d'octubre de 1870, dient-li textualment: «Faci

el possible per ésser present a la meva primera missa, cantarem a les taronges del jardí de les Hespèrides».

Les taronges, fossin de l'hort de les Hespèrides o fossin de la ciutat de Satalia, Verdaguier les uní per sempre a la finca Güell amb la col·laboració de Gaudí.

Amb l'arquitecte Gaudí, Verdaguier estigué a Poblet el 1882 i a Elna el 1883 amb els membres de les Associacions excursionistes catalanes, de les quals Güell va ser soci protector. Poc després d'aquestes visites mossèn Cinto va escriure una carta, el 22 de novembre de 1884, al canonge Collell en què li deia: «Caríssim Jaume: En la casa del senyor Güell hi ha una font de molta aigua sota d'un bust romà. Si trobessis un nom llatí que fes bonic! En Gaudí m'ho demana i del meu cap no en surt res de bo fa temps».

Aquesta era l'única referència a la font que es creia desapareguda fins a la seva troballa el setembre de 1983. Es componia d'un banc fent semi-cercle, un mur on hi ha el canó de l'aigua en forma de dragó de ferro forjat i un pedestal per al bust romà, que no hi era quan es produí el descobriment. El dolí d'aigua cau en una pica de pedra que té quatre barres al davant, de tal forma que el sobreeixidor el formen quatre mitges canyes i així l'aigua s'escola avall de les barres fins el clavegueró.

Després de trobada la font i tenint en compte que per tal de completar-la mancava el bust romà, hom va buscar en el soterrani del palau de Pedralbes on són guardats uns quants d'altres procedents del jardí. Un any després es trobà una fotografia de la font que mostra que el bust és d'un personatge barbat i cobert amb un gran casc decorat. Indubtablement representa Hèrcules amb el casc que ell mateix es féu amb la pell del Lleó. El conjunt mostra la versió verdaguieriana de l'onzè treball d'Hèrcules, quan dominà el dragó i plantà la branca cimera en terra hispànica, segons el darrer cant de «L'Atlàntida».

Aquesta font resta estretament emparentada amb la porta principal de la finca Güell. Entre la quadra i la casa del porter hi ha el gran barri de ferro forjat que representa un dragó encadenat i furios. És una peça clau de la forja catalana projectada per Gaudí i realitzada el 1885 al taller de Vallet i Piqué del carrer de Llúria. El dragó recolza en un eix vertical subjectat a un alterós pilar d'obra vista capçat per un taronger d'antimoni. La relació entre el drac i el taronger és evident. No pot ser altre sinó Ladon, el guardià del jardí de les Hespèrides (Eglé, Aretusa i Hperetusa), les quals, segons Hesíode, tenien cura de l'arbre de les pomes d'or o taronger que Euristeu, rei de Micenes, manà robar a Hèrcules en l'onzè dels seus feixucs treballs.

Gaudí, en posar el drac i el taronger a la porta de la finca Güell, no féu altra cosa que il·lustrar l'al·ludit desè cant de *L'Atlàntida* de Verdaguier, on Hèrcules, després de vèncer el drac, roba les taronges i també el cimera de l'arbre de les pomes d'or per dur-lo a Espanya i plantar-lo recreant així el jardí hesperidic.

Cal pensar que el marquès de Comillas, Antonio López i López, a qui Verdaguier dedicà *L'Atlàntida* el 1877, passà moltes temporades a la torre

Satalia, tal com ho diu Ràfols en la biografia de Gaudí de 1929. És lògic de pensar que Verdaguer i Gaudí volguessin retre homenatge al seu protector, que morí el 1883, any en què el seu gendre comprà can Cuyàs de la Riera, en transformar el parc de la casa Güell en el nou hort de les Hespèrides.

Aquesta col·laboració Verdaguer-Gaudí és més palesa encara quan hom estudia el drac i el seu entorn. Ultra les cadenes del drac vençut, podem observar que la posició del cap, el cos i la llengua dibuixen la posició de les estrelles de la constel·lació del dragó, mentre que la pota forma la d'Hèrcules i la cua, l'Óssa Menor. Els déus convertiren Ladon en una constel·lació quan fou vençut per Hèrcules. D'altra part, les Hespèrides que es deixaren robar les taronges foren convertides en un salze, un om i un àlber, arbres que es poden trobar en el parc de Can Güell.

És més, el drac resta orientat exactament a Nord i això fa que, en certes èpoques de l'any i en les nits de celèstia, es pugui veure damunt del drac de ferro el drac d'estrelles de la constel·lació del dragó.

La relació de Verdaguer amb Gaudí es mantingué fins a la mort del primer. Joan Matamala i Flotats (1893-1977) afirma en un llibre inèdit, escrit el 1960, que Gaudí tenia un exemplar de la primera edició de *L'Atlàntida* en la seva reduïda biblioteca a la Sagrada Família i que el llegia sovint, així com un altre exemplar de *Canigó*.

Matamala també afirma que Güell i Gaudí reteren un altre homenatge a Verdaguer en ordenar a Aleix Clapés de pintar, en una mitgera vista del palau Güell al carrer Nou de la Rambla, una gegantina figura d'Hèrcules en el camí de l'hort de les Hespèrides.

Per la seva part, Gaudí conegué les desgràcies de la darrera part de la vida del poeta i admirà la seva fortalesa i la força mística que Verdaguer demostrà com l'home que camina vers la pau de l'altra vida.

Anys després de la mort de Verdaguer, Joan Matamala, aleshores un vailet de 13 anys, veié damunt l'escriptori de Gaudí l'exemplar de *L'Atlàntida* i li va preguntar què en pensava del poeta. L'arquitecte, amb un somriure condescendent vers la ingènua pregunta del xicot, va dir-li que *L'Atlàntida* era un poema de gran volada però que encara ho era més *Canigó* i, tot agafant aquest darrer del prestatge, va llegir-li'n algunes estrofes explicant-li la bellesa del tema, la de l'idioma i la de la rima. Finalment Gaudí afegí: «Verdaguer a *Canigó* és perfecte com Mistral a *Mireio*, per bé que tractem temes diferents. En Verdaguer cada vers, cada imatge surten amb la frescor i la força de la naturalesa pirenaica. L'acció s'escorre com un exacte reflex del temps. És la realitat traduïda a la bellesa. En el camp de la mística Verdaguer és germà de Sant Francesc d'Assís i de Sant Joan de la Creu.»

Joan Matamala recordava com el seu pare, Llorenç Matamala i Pinyol, escultor i col·laborador de Gaudí des de l'època d'estudiant, pogué veure la darrera visita de Verdaguer al Temple de la Sagrada Família. Un cop sortí de l'estudi de l'arquitecte, Verdaguer es tombà un parell de cops per veure l'obra amb un esguard melangiós que expressava el definitiu comiat.

A la finca Güell concorregueren tres fortes personalitats de la Renaixença:

Eusebi Güell, mecenes i home emprenedor, que protegí i estimà Verdaguer i Gaudí, els quals aconseguiren una perfecta fusió entre poesia i arquitectura, empeltada de mitologia clàssica, en un dels indrets més delitosos de les Corts de Sarrià.